

ברכה. וכתב ב"י כ"כ התוספות כו' וכתב בכלכו בשם רב אחא משבחה (הוא הגאון בעל השאלות) דעל פחות מכשיעור אין צריך לברך. נראה דמפרש מטעמת כמשמעו בבולע (לא כפר"ח שהסכימו עליו הפוסקים המפורסמים דבפולט הוא) ואפ"ה לא בעי ברכה כלל עד רביעית. ועיין מה שכתבתי לעיל (סימן ק"ץ) דנראה דבה"ג דמייתי התם רבינו בעל הטורים נמי הכי הוה סבירא ליה. והתימה מבעל מג"א שכתב סוף סימן זה [ס"ק י'] שלא מצינו לשום פוסק שכתב להדיא דבולע פטור. אכן באמת נראה שהיא אמנם דעת הגאונים הקדמונים שהיו סמוכים לאמוראים (וקדמו הרבה בזמן ובמעלה לר"ח) לכן ראיתי חובה היא אלי להפך בזכותם.

ותחלה אשיב על אחרון ראשון, ואומר מה שהוקשה לי בלשון הטור כאן, דמסיים בה ומיהו מטעמת שטועמת התבשיל, נראה שהיה מפרש מטעמת שאמרו שא"צ ברכה, ר"ל אשה מבשלת (שהבשול הוא ממלאכות שהאשה עושה לבעלה כדתנן בפרק אע"פ [כתובות נט, ב]) טועמת התבשיל לידע אם צריך מלח או תבלין. ורצה ליישב בזה דעה קמיתא, דמוקי לה בבולעת, אפ"ה כה"ג שרי, דסבר לחלק בין טעימה זו לטעימה דעלמא, אע"ג דבעלמא אסור ליהנות בלי ברכה כלום, ועל כוית צריך ברכה לאחריו, כדלעיל סימן ק"ץ, הכא כיון דאינה מכוונת להנאה לא בעיא ברכה (כדמפרש בב"י). ובאמת הוא דבר מתמיה, לפטור מברכה את הנהגה, מחמת שאין כוונתו ליהנות, והא אפילו בהנאה הבאה לאדם בעל כרחו, באפשר ולא מכיון, קיימא לן [פסחים כה, ב] כרבא דאסור, מכל שכן בהנאת החיך דקיימא לן [כריתות יט, ב] המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה.

איברא לדידי חזי דמטעמת אינה שם תואר או פועל כדסבר רבינו, אלא שם דבר של טעימה הוא וכפרש"י (ומוכרח הוא, כי אל"כ היה צריך לומר טועמת, ומדוע ישתמש בנוסף היוצא). כיוצא בה מצינו בלשון חכמים (פסחים ק"ז, א) לענין קידוש, מטעמת יין כל שהוא (והוא על משקל מחמצת מחברת) וכפרושה שם, כך פרושה כאן, בלשון אחד ובדבור אחד ושפה אחת נאמרו. ומינה כי היכי דהתם ודאי בטועם ובולע איירי, הכי נמי הכא. וכן כל לשון טעימה שכתלמוד, אכילה ממש הוא (כמש"ל סימן קס"ז דף ע"ג ע"ב) על כן אין ספק שבמ"כ שבוש הבנה יש כאן, ואין הולכין כאן אחר הכוונה, וברור הדבר שבבולע הדברים אמורים. ולא שאני כדאי לחלוק על הסכמת הפוסקים שכבר הוקבעה הלכה כפירוש ר"ח, שאין מותר אלא לטעום ולפלוט, מכל מקום ליישב דעת ר"א משבחה (שהיה גאון מוסמך קדום לפני ר"ח כצ"ל¹). וכן רעהו הטוב בה"ג) דאייתי כל בו בפשיטות, אני אומר, דהוא גברא דלא מדחי בגילא דחיתא, שכפי הנראה אלי

בשורה דלעיל אחרי יר"א משבחה", כי בדפוס ברלין כתוב "ר"א משבח" ותיקן שם רבינו "משבחה" וע"ז כתב "כצ"ל".

באר הגולה [בסעיף יז] שגג בכך, ונ"ל דה"ה תמרים לא מיפטרי כה"ג לכתחלה. וכדמסיק וכן עיקר, שלא לחלוק עלינו את השוין, דבבלי וירושלמי לדבר אחד נתכוונו. אע"ג דבש"ע לא נחית לפלוגי בהכי⁸.

שם בסופו. בין על היין בין על התמרים יצא. כצ"ל*.

ע"ב. מיון זייני. צ"ל.

שם. במשקה שאדם מסופק כו' אם טוב לאכול. כצ"ל. עיין באחרונים ז"ל⁹ ועיין ריש סימן דלקמן, משמע דבברכה ראשונה כה"ג שפיר דמי, דאע"ג שהוסיף וכלל בה מעין ברכה אחרת לא הפסיד הברכה לדעת הרי"ף והרא"ש ז"ל. ודוק אם יש לדון משם לנ"ד.

סימן רט

ב"י. היה בידו כוס של מים וסבור של יין. כצ"ל*.

[קפו:] שם. וכן היתה אמירתו. כצ"ל.

שם. אע"פ שההלכה מתפרשת בדוחק לדברי המפרש. כצ"ל.

ע"ב בטור. אבל ברכה אחרונה מעין ג' דאורייתא דמסמך לה אקרא. נ"ל שדעת רבינו הטור, כיון דמסמך לה אקרא, כדאורייתא דמיא לענין זה, לחזור ולברך על ספקה, כדאשכחן לענין בה"מ דרשאין להחמיר על עצמן עד כוית ועד כביצה, אע"ג דבקרא שביעה כתיב, ודרשה דאכילה שיש בה כדי שביעה אסמכתא בעלמא לפ"ד תו', אפ"ה שפיר דמי לברוכי עליה, ולא היא חומרא דאתיא לידי קולא, הכי נמי ברכה דמעין ג' אפילו תימא דאינה אלא אסמכתא, מ"מ נכון לברך אותה מספק, כאילו היתה דאורייתא. ועמ"ש לעיל בסי' ק"צ במזיגה דידי ובסימן הסמוך בס"ד.

הסרת תלוות
ב"י מעל
107

סימן רי

נאם הלהוט אחר גרונו (כמ"ש במ"ר [ב"ר צד, ה] ביעקב) אחר שעורנו הי"ת (בסימן ק"ץ) למזוג כוס יפה למלא גרונו של ת"ח יין המשמח אלהים ואנשים חמרא וחיי לפום רבנן ותלמידיהון כוס רויה, והשתיה כדת של תורה, אכילה מרובה משתיה, מאן דאית ליה גרבא דחמרא מיכלא בעי, כן נערוך שולחן הנה מלא ברכת ה' ושבע רצון לסעודת קבע, לקבוע הלכה בשעורי ברכות האכילה שלפניה ושלאחריה, להאכיל לרעבים לדבר ה'.

לחם לשובע

בטור. ברכה ראשונה אין לה שעור כו' מברכין לפניהן בכל שהו, שאסור ליהנות מן העולם הזה בלי

כמה גאונים
קדמונים ט"ל
דל"צ ברכה
וחלה על

8. עיין מחזיק ברכה. י"ק ד'.

9. הט"ז בס"ק י"ט וה"א בס"ק כ"ה.

רי. 1. "כצ"ל" אין מקומו. "כי אין כאו תקו טעות. וכנראה מקומו

אלא דהירושלמי לכאורה לא סבירא ליה הכי לפום מאי דאיתא בתוספות ורא"ש, דגרס התם [ברכות פ"ו ה"א] כל שאומרים עליו שלש ברכות, ואמר לפניו המוציא, התיבון הרי פחות מכזית, שאין אומרים עליו ג' ברכות, לא יברכו לפניו המוציא. מזה הבינו ז"ל שעל פחות מכזית מברכין המוציא. ובמ"כ נראה דאגב שטפא אתיא להו ולא דקו בה, על כן לא עמדו על כוונתו האמתית בזה, שהוא קשור לשלפניו. ה"ג התם, עד כמה יברך חד אמר עד כזית, וחד אמר עד פחות מכזית, מ"ד כזית כדתנינן [מנחות עה, בן וכולן פתיתתן כזית, ומ"ד עד פחות מכזית, תני ר' ישמעאל אפילו מחזירה לסלתה, עלה קאמר תו, כל שאומר אחריו שלש ברכות כו' כדלעיל. והנה עם שבדאי אברכה ראשונה קיימא פלוגתא דאמוראי (דפשיטא לא פליגי אמתני' דעד כמה מזמנין, ולא דעת שלישית קבעי לאשמעינן, וגם מן הירושלמי עצמו בעובדא דזית דאכל ר' יוחנן כו' משמע דלא סגי בבציר מכזית (אף לפמ"ש בס"ד רוק). אבל מ"מ קשה להבין ולקרב אל השכל ששבור אדם לכרך על כל פחות מכזית בהחלט, שאין לו שעור למטה ואף כל שהו במשמע, ואפילו גרגיר חרדל ופחות מכן כגון אבק דק של קמח משהו, כדמייני תני ר' ישמעאל דמחזירה לסלתה, הא ודאי ליכא דסליק אדעתיה.

אלא ה"פ, חד אמר דאין מברכין המוציא אלא על פרוסות של כזית (דאכתי אית בהו תוריתא דנהמא) וכדאיתא דכוותה בתלמודין (ל"ז, א) בכוסס את החטה, בזמן שפרוסות קיימות כו' ואידך ס"ל דאפילו על פחות מכזית מברך המוציא, ר"ל שאין לו פרוסות כזית אלא פיזורין דקין, ואפילו ערסן ופרכן והחזירן לסלתן, שנעשית הפת כולה קמח, מ"ט אזיל בתר בתחלה ועדיין ברכתה עליה המוציא לחם מן הארץ. והוא שאכל כזית מסלתה, כה"ג הוא דמברך עליה לפניה, כדין לחם גמור, ולא עלה על דעת שום אמורא ותנא לברך על אכילה פחותה מכזית שום ברכה, לא לפניה ולא לאחריה, אלא בקפידא דצורת הפת לחוד הוא דפליגי, מ"ס בתר מעיקרא אזלינן, ומר סבר בתר השתא ולא מברך המוציא משחזרה לסלתה, ואפילו אוכל ממנה כמה זיתים כאחת, אפילו אכלה כולה בבת אחת, ואפילו היא מאפה סאה (אלא במ"מ מברך, ואחריה מעין ג'), הדין הוא ודאי פירושא דפלוגתא דהנך אמוראי דירושלמי, ועלה קאי דקאמר תו התם בסמוך לו, תני כל שאומר אחריו שלש ברכות כו' התיבון הרי פחות מכזית כו', ר"ל בפחות מכזית דלעיל דסליק מניה, דהיינו שהחזירה לסלתה, שאין בפרוסות כזית, והרי היא קמח סולת, וליכא מאן דאמר דמברכין עליה ג' ברכות אלא מעין ג' לכ"ע. מעתה לא יאמרו עליה המוציא, לפי כלל הלז, פירוש וקשה הלא כבר הודיענו דאיכא מאן דאמר דמברכין המוציא על פת פרוכה ומפוררת לפחות מכזית ואפילו החזירה לסולת דקה כנוצר לעיל, ותקשי למאן

דעתו מתקבלת בתלמוד, שכן מוכחת גם משנה דפרק בא סימן [נדה נא, ב] דיש שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו ודחיק תלמודא לאשכוחי לאתויי מאי, ולא קאמר לאתויי פחות מכשיעור אליבא דכ"ע. ותו הא דקאמר גמרא הכא נמי (סוף פרק כיצד מברכין [ברכות מד, ב]) דלריב"א למעוטי ירקא לא מברכין לאחריו, ולרי"צ למעוטי מיא, היינו ע"כ בכשיעור איירי, דעל פחות מכשיעור בכל מילי נמי ליתא לברכה דאחריו, ואי הכי הו"ל לאשמעינן רבותא דאפילו אפחות מכשיעור יש ברכה לפניו ולא לאחריו בכל דבר, ותיתי ככולי עלמא.

ומ"ש הטור מטעם הפוסקים שמברכין לפניו בכל שהו משום דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה, אינו מובן לי. דהא אההיא בעיא (פרק היה קורא יד, א) דהשרוי בתענית מהו שיטעום, אמרינן אכילה ושתייה קביל עליה והא ליכא, או דלמא הנאה קביל עליה והאיכא, הא בהדיא דהך טעימה הנאה היא, וכי פשטינן לה מהא דמטעמת א"צ ברכה כו', ש"מ בהדיא דמותר ליהנות בלי ברכה, אפ"ה לא תקשי לך ההיא דר"פ כיצד מברכין דאסור לאדם שיהנה בלא ברכה, דעל כרחך צריכין אנו לחלק בין הנאה להנאה, וטעמא מאי הנאה דמטעמת ודשרוי בתענית יחיד דשריא עד פחות מכשיעור, משום דלא חשיבא הנאה בבציר מכשיעור, כדקיימא לן בכל דוכתא דאם יש הפסק באכילה בכדי אכילת פרס, ובשתייה בכדי שתיית רביעית, אינן מצטרפין.

וכן אתה מוצא בשיעור דכזית באמ"ה (ס"פ גיד הנשה [חולין קג, ב]) דאם חלקו (אפילו לא שהה באכילתו) לשנים לר"ל פטור אע"ג דאיכא הנאת גרון דכזית (בלא הפסקת שהייה) ולר"י דמחייב, מידי הוא טעמא אלא משום דאיכא מיהא הנאה דגרון בכזית (ובלעז נמי, דאיכא אכילת מעים נמי, אע"ג דלא אכליה בבת אחת, דבלא אכילת מעים, לא חשיבא אכילה כלל לשום דבר (כדכתיבנא בס"ד לעיל סימן קס"ז), אלא דאיכא דבעי הנאת גרון נמי, אבל הנאה דגרון בלי מלוי מעים, לא אכילה ולא הנאה שמה, אלא כאשר יחלום החולם וגו' ורקא נפשו².

והכא במטעמת, דמשקין עסקינן דשעורן ברביעית וכל כמה דלא טעים שעור רביעית (בבת אחת בלי הפסק הנ"ל) לא שתייה היא ודאי, אבל הנאה איכא בפחות נמי, והוא דבלע כדאמרן, דטעימה בלי בליעה לא לבד שאינה הנאה, אלא מפח נפש הוא ושנים קהות. והשתא לא קשיא ההיא דריש פרק כיצד מברכין דאסור ליהנות בלי ברכה, התם בהנאה דכשעור איירי, והכא בבציר פורתא (וכל שעורי חכמים כך הם, במ' סאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול כו') מיירי, דעד רביעית ולא עד בכלל וה"ה לפחות מכזית, דשיעורין מד"ס כדאורייתא דמו (כמ"ש לעיל במזיגה) למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה.

תשובה נחת
עמ"ש [הטור]
שאסור
לשעור כ"ש
בלא ברכה.
וסעימה בלי
בליעה לא
לבד שאינה
הנאה אלא
נפח נפש ואין
לברך עליה
כלל

אגודת החכמים

ישוב הגון
בגמ' ובדני
מערבא לדעת
הקדמונים
שלא כד'
תוס' וסייעתם
שחשבו
להסתייע
בהם

2. עפ"י ישעיה (כט, ח) כאשר יחלום הרעב והנה אוכל והקץ ורקא נפשו.

מסייע שיש בו ממש⁴. והא פשיטא לי נמי דהטועם ופולט אפילו הרבה יותר מרביעית אינו טעון ברכה כלל. לא לפניו ולא לאחריו.

וכיון שזכינו לכל זה, עתה אקיים נדרי אשר נדרתי לאלהי ישראל (בסימן ק"ץ) במזיגה, לשנות פרק זה דשעור אכילה, לענין ברכה ראשונה ואחרונה שהונח על מקומו הלום, ויעדתי שם לקרב דעת ר"י דמתני' המרוחק בורע (לשיטת תוספות בפרק ג' שאכלו) על מקומו יבוא בשלום, חזי דגברא דפרע אנא, ואבוא הנה לראות אם יספיקו הוכחות ר"י בתוספות לדחות דברי התנא מהלכה, נגד הכלל שבידינו, ר"מ ור"י הלכה כר"י. והנה ראיתי כי דברי תוספות בנוסח על עמוד אחד, הוא ר' יוחנן, שהחליטו התוספות דקם ליה בשטתיה דר"מ, ואחזה אנכי אשית לבי לראות אם הוא דבר מוכרח לסתור מחמתו כלל המסור בידינו לפסוק הלכה, ואחר העיון וחפוש לאור נר ה' יגעתי ומצאתי תאמן שאין בהם כדי ליתן טעם בעקר, לעקור בשביל כן המקוים ע"פ שטת התלמוד, ולהוציא מוחזק מחזקתו.

ראשונה מ"ש דקיי"ל בכזית לפי מה שמחליף רבי יוחנן קאמר רבי יהודה בכזית, ע"כ. וכבר רמזתי במזיגה שזה אינו מוכרח כלל, רק לפי דמיונם של התוספות בשטת רבי יוחנן, דהא בקושטא איכא למימר רבי יוחנן נמי לא מחליף אלא ההיא דפסחים, ומשנתנו דברכות לא זזה ממקומה, וכדקיימא קיימא, וקאי ליה נמי רבי יוחנן בשטת ר"י בכביצה, ואי משום שמעתא דזית מליח, נ"ל דלא מוכח מידי מהתם נמי. ואגב אתרן בחדא מחיתא קושית תוספות (שם ל"ט א) דהירושלמי נראה סותר גמרא שלנו בעובדא דמליח דרבי יוחנן, וה"ר יוסף בתוספות חשב לרפא שבר על נקלה, דגמרא מיירי בזית שהוסרה גרעינתו במליחה, וההוא דירושלמי מיירי באכלו עם גרעינו, הוא דהוי בריה, מי ראה כזאת מי שמע כאלה שיאכל אדם זית עם גרעינו, אפילו מאכל בהמה אינו, גם אין דרך לכבוש זית בלי גרעין כלל. ועוד אשוב אחפלא על תרוצו של ה"ר יוסף הנ"ל, שהוא מתנגד להירושלמי בודאי, שהרי מפרש ספקיה דרחב"א משום דגלעינתו ממעטתו, ומה עביד ליה רבי יוחנן משום בריה. הרי מבואר דלא איירי באוכל הגרעין (דא"כ לא ממעט) ורבי יוחנן אפילו הכי חשיב ליה בריה.

ובאמת בב"י מביא שלשה דרכים בישוב הירושלמי הזה עם הבבלי, וכולהו מרוקא חדא תפיאו, שלשה המה מטיבי לכת, בדרך שאחזו בה ה"ר יוסף דתוספות. הראש הבין בו שר"ל דהאי דהירושלמי הוה זית שלם כשהובא לפניו, אע"פ שהשליך הגרעין כו' ונהנה מבריה שלמה כו', ואין בזה בנותן טעם לחלק בין שני המעשים, דכיון דלא חשיב

דאמר הכי, איך יחלוק על הכלל השנוי סתם. ומתרחץ לה אליבא דאותו מאן דאמר, דאי משום הכי לא קשיא, דלא נצרכה ההיא ברייתא אלא לשאר מינין אתא ההוא כללא דכל שאומר ג' ברכות לאחריו, ואמר המוציא לפניו, דמשמע הא כל שאין אומר כו' אשאר מינין קאי, כגון הכוסס את האורז, אבל בפת לעולם אימא לך דא"צ פרוטות כזית לברכת המוציא, אלא גם על קמח הבא מלחם, מברכין המוציא, אבל אכילת כזית מיהא בעינן לר"ה ולא נחלק אדם מעולם בזו. זה הפירוש ברור שריר וקים לע"ד³.

אי הכי אזדא לה הוכחת התוספות וסיעתם לברך על פחות מכזית, והוא דבר שאי אפשר לשמעו, מאחר שלדבריהם אין לו שעור למטה כנוצר לעיל. והאמת יורה דרכו, שלא עמדו התוספות וכמה גדולים חקרי לב הנמשכים אחריהם בזה, על אמיתת כוונת הירושלמי הלו, כי לא עיינו בו יפה רק לפום ריהטא. וכיון שנסתר היסוד, אין מקום לבנין להשען עליו, ומהיכא תיתי להחמיר בברכה שלפני ההנאה, משלאחריה, שהיא של תורה, ואותה לכולי עלמא אינה אלא סברא, ואין לה מקרא, ולא קל וחומר הוא, ואפילו היה קל וחומר גמור נימא דיו. ואי משום דאסור ליהנות כו', כבר הוכחנו למעלה דע"כ צריך לחלק בין הנאה מועטת להנאה גמורה, דלד"ה אין קרויה הנאה חשובה בפחות מכזית, בין הנאת חיך בין אכילת מעים, ולכ"ע הנאת חיך גרידא, לאו הנאה היא לשום דבר ולא הנאה שמה כלל, וכך הוא בלי ספק דעת גמרא דפרק היה קורא דהשרוי בתענית יחיד (דבת"צ ודאי אסור אף בטעימה בעלמא כל דהיא, משום דאסורו כד"ת דמי, וגזרו עליו חומר תענית של י"כ, דחצי שעור נמי אסור, משא"כ בריחיד, דבתר כוונת קבלתו אזלינן) מותר לטעום משום דהנאה פורתא כי האי, ודאי לא קביל עליה, וה"ה דלא מיקריא הנאה לענין ברכה לפניו כמו לאחריה, דלא שייכא אלא דווקא על הנאה גמורה כמו ששערוה חכמים באכילה ושתייה, ובציר מהכי הויה ברכה לבטלה. זוהי דעת הגאון ר"א משבחא דמשבחאי כי קמאי, שכל דבריו דברי קבלה, ועולה יפה על פי סוגיות התלמוד.

וכבר נשמרתי בראשית דברי אלה והזהרתי שלא יטעה אדם בכוונתי, חלילה לי לחלוק על הסכמת גדולי עולם שהחמירו, להורות בה קולא שיאכל אדם או ישתה פחות מכשיעור לכתחלה בלי ברכה, אלא שיש לחוש לדברינו, למנוע מלאכול או מלשתות פחות מכשיעור אף אם ירצה לברך עליה, לא שפיר דמי, דהך חומרא היא קולא, לגבי ברכה לבטלה, שאין לדחות בקנה דברי גאונים קדמונים, שיש להם על מה שיסמוכו. ובמדרש [אגדת שמואל פי"ד] שהביאו הרוקח [סי' רט] מפורש כדעה זו, גם הרוקח הוא

3. עיין רשב"א (ברכות לו, ב ד"ה אמר רב יוסף חביצא) שהביא שיטת הראב"ד שעל פחות מכזית פת מברך במ"מ, ופירושו בירושלמי דנן. ועיין מראה הפנים על הירושלמי שהקשה עליו.

4. עיין מג"א ס"ק ר' שהביא דברי המדרש שהביא הרוקח וטרח ליישבו כדעת הפוסקים שמברך על פחות מכזית.

והלכה לה ההוכחה לברך תחלה גם על פחות מכזית. דבר שא"א להשען

באור דפתיק שאינו יוצא מתשמינו

קיום לקרב דר"י בכביצה המרוחקת בורע, וחזקתו ע"פ שני התלמודים

שלשה מטיבי סעד להשוות הירושלמי והבבלי דעובדא דזית המה נפלאו ממני

ליה בריה רק מחמת הגרעין, מה לי אם הוסר בתחלה או בסוף, מאחר שהשליכו ולא נהנה מן הגרעין כלום, ומה כשרון לבעליו בראות עיניו, הכא לאו בהנאה דראיה עסקינן, ולא על המראה הוא מברך לפניו ולאחריו. הרשב"א חשב בו כהבנתי דלעיל דסבר בעובדא דירושלמי דאכליה לזית עם גרעינו, וזה דבר בטל כנוזל. וה"ר יונה רצה להשוות בין התלמודים כאופן זה, דמוקי תלמודין בזית ודירושלמי בשאר פירות שדרך לאכלם עם גרעיניהן, והיא פליאה נשגבה לא אוכל לה, האם היה לו גרסא אחרת בירושלמי, דכהדיא איתא דרכי יוחנן נסב זיתא כו'. שלשה אלה נפלאו ממני, לא ידעתי איך נתפייסו בדברים בלתי נחקרים, ואחר שלא נתקרה דעתנו בהם, נחזי אנן.

ועתה הט אונך ושמע אלי וקבל האמת ממי שאמרו, כמ"ש שם בחי' גמרא בס"ד, ולא קשה מיד, תלמודא דידן בזית מליח איירי (שהוא כרותח) ויצא ממנו כל הדרו אבד כחו והפסיד מעלת בריה ושכחו. אמנם הירושלמי בעובדא דידה לא זכר את זאת, ולא העלה על שפתו מליח כלל, אלא בזית חי כמות שהוא משמע, ואותו לבדו הוא דהוי בריה, כשעודנו באבו בעינו כברייתו דווקא (כיוצא בו כתבתי בלח"ש פ"ג דמכות [מ"ב] יע"ש). אבל בין הוסר הגרעין או לא הוסר לא נפקא מינה מיד, כי מ"מ לא חזי לאכילה (מאן דאכל זיתי שדי קשייתא לברא) לכן ודאי אין הגרעין מעכב בו, אינו מעלה ומוריד לגמרי בזה, רק שיהא פריו למאכל שלם כברייתו, ויהי כזית הודו בכחו וגבורתו לא יחסר מאומה מבשרו ורטיבותו העצמית, אז הוא חשוב בריה ומברכין עליו בפה"ע ואחריו מעין שלש, אפילו הוא קטן שבקטנים, וכי לא הוי כברייתו משערינן בזית בינוני, כבעלמא, דשערו חכמים בבינוני, והרי בזה שמנו שלום בין התלמודים.

השתא דאתינן להכי, לעולם אימא לך רבי יוחנן נמי בשטת ר"י דמתניתין קאי, דמצריך כביצה לברכה, וזית שאני, דפרי משבעת המינים הוא, דעלייהו קאי קרא דואכלת ושבעת וברכת, וכנוזל בסימן ר"ט, דברכה שלאחריהם דאורייתא, כדמוכח ריש פרק כיצד מברכין ודאי, ובהו ליכא שעורא אחרינא, אלא בגופייהו, דכי הוי בריה מברך עלייהו אף על קטן שבקטנים שלהם, וכי ליתנהו כברייתם בעו שיעורא דפרי חשוב דידהו דהיינו כזית (אב"א כל חד שעורו כדנפשיה, ר"ל זית, בזית בינוני, של גפן בענב בינוני, וכן ברמון וכולהו) ולא שייך בהו שעורא דביצה אפילו לרבי יהודה, אלא בלחם דנפק ליה מתורת פרי, וקנה צורת פת, אז משער ביה כביצה דמשבעא, אבל בפרי ד' מינין, מודה דאין להם שעור אחד אלא של עצמם, בגוייהו משער קרא, ולעולם רבי יוחנן נמי הכי סבירא ליה, דלא מפיק נפשיה לבר מהלכתא (בכל דוכתא כר"י נגד ר"מ).

ויש לדעת, שהירושלמי לא חדש לנו כלום בדין בריה לענין ברכה שלפניה, שכבר ידענו זה גם על פי תלמודנו ריש פרק כיצד מברכין וברכות לו, בו מז המשנה דגפנים

משיגרעו, ואמרין עלה הוא גרוע הוא פול הלבן, ופול הלבן הוא פחות הרבה מכזית (כמש"ל סימן ר"ב) אלא לענין ברכה אחרונה אצטריכא, בה חדית לן הירושלמי דמברכין אותה גם כן על פרי קטן, בריה קלה כמות שהיא, דסבירא ליה ברכה שלאחריו נמשכת אחר שלפניו, הא בהא תליא (כדסבירא ליה נמי בברכת המזון דכוותה עם ברכת המוציא).

ונ"ל מ"מ לאו כללא הוא, אלא בשבעת המינין בלבד, כדנסיב להו הירושלמי, פרידה של ענב או של רמון, אגב חשיבותייהו שנשתבחה בהן ארץ ישראל, ומנין לנו להוסיף עליהן שאר פירות דלא חשיבי, וכיון דחדוש הוא אין לך בו אלא חדושו, לכן לא נ"ל ג"כ מה שהוסיף הר"י מדעתו גודגדניות וכיוצא בהן. תדע דהא אפילו בחטה (שהיא ראשונה למינין שנשתבחה בהן א"י) קיימא לן [ברכות לו, א] הכוסס את החטה מברך בפה"א, ולא קיימא לן כר"ש ריש פרק ג' דמכות, וכל שכן לשאר פירות, ואין צריך לומר דקטניות.

ומה שכתבו עוד בתוספות להוכיח שטתם בדרכי יוחנן מדס"ל להוציא רבים י"ח שיאכל כזית, תמיהא מילתא טובא, דהא לפ"ד תוספות גופייהו התם (דף מ"ח) אין משם ראייה של כלום, דעל כרחנו צ"ל דמדאורייתא מצי מפיק לאחרני, אפילו לא אכל כלל (וצ"ל משום דמתורת ערבות הוא) ושומע כעונה, ומדאורייתא אפילו לא אכל כלל, מוציא, רק מדרבנן הוא דמצרכי ליה שיאכל כזית עמהם, כדי שיוכל לכלול עצמו עמם ולומר שאכלנו, אבל לברך על אכילת עצמו בלבד, לא תשמע מנה מיד, דלעולם לא סגי עד דאכיל כביצה כר"י. ועפ"ז אפשר שנדחו גם דברי תוספות שכתבו אמתניתין דעד כמה מוזמנין כו' דהוא הדין לברכת המזון בלא זמון, ולפי מ"ש ליתא להא נמי, דמנ"ל כולי האי בפשיטות דלרבנותא נקטיה, דילמא דווקא תנן זמון, משום דבין לזמן לאחרים שאכלו כדי שביעה ממש, בין להצטרף עמהם בלבד, כיון דכה"ג ודאי מדרבנן הוא השעור (דבכל גוונא מחייב מתורת ערבות, והמצטרף גם כן בשמיעה הוא יוצא) הוא דסגי בהך שעורא, משא"כ בברכת המזון בלי זמון שמא לד"ה לאו היינו שעורא, אלא בעינן קרא כדכתיב שביעה ממש, ושאני צורף דאיכא מיהת שביעה גמורה בינייהו ולפמ"ש אברא רבותא איפכא הול"ל אלא ודאי דווקא מתניא. אך התוספות סמכו בזה על מה שיפרשו אחר זה בשם ר"י לקבוע הלכה כרבי מאיר ובשטת רבי יוחנן, ומשמע להו דשעורי דרבנן גינהו, ורשאין להחמיר בכך. אמנם לענין הלכה אין נפקותא בזו, דכיון דספקא מיהא הוי, הדר הוה ליה ספק של תורה לחומרא, וצריך לברך גם ברכת המזון בלי זמון, אהנך שיעורי דתנאי ואין בה משום ספק ברכות להקל. אבל על פחות מזה, אני במקומי עומד לחוש יותר לחומר דברכה לבטלה (לפום מאי דהדרנא בי מ"מ"ש בילדותי כמו שכתבתי לעיל במזיגה וסי' קצ"ז, וסימן קצ"ט).

כללא דבריה
לא כ"ל
לכוננה פירי

תשובות
נציחות לשאו
הוכחות
התוס' בד"ץ
הנ"ל

ופשר דבר
ישר להסיר
הנגוד הנ"ל.
וענין בריה
ד"ר

באר נאה
כנמי פי הישן
בענין עראי
וקבע

נמצינו למדין מדברי תוספות עצמן דמדרכי יוחנן אין הכרע לחדוש זה שחדש ר"י בתוספות לברך על כזית, וכל שכן לאביי דלא מחליף, הדרין לכללין דהלכה כר"י דמתני'. והיינו נמי ההיא דפרק הישן [סוכה כו, א] דבעי תלמודא כמה אכילת עראי, אמר רב יוסף תרי תלת ביצי, וא"ל אביי והא זמנין סגיאין דסגי ליה לאנש בהכי (ואינה עראי) אלא כדטעים בר בי רב כו'. ומוכח התם במסקנא דסוגיא (אמתני' דר' צדוק) דהיא כביצה. וכתבתי שם במאי פליגי ר"י ואביי, ופרישנא לה שפיר הא דאר"י תרי תלת, לא כדאמרי אנשי, אלא דווקא קאמר, תרי לברייתא דפרק כיצד משתתפין [ערובין פג, א], דהו"ל חצי פרס (דהוא שעור אכילה לפסול את הגויה) ואזיל נמי לטעמיה דס"ל גבי עירוב בשתי ביצים (עירובין ל' ע"א) ותלת כמ"ד כדי אכילת פרס הוי שלש ביצים, א"נ תרי למ"ד חצי פרס, ביצה ומחצה שוחקות דהו"ל תרי ביצי בלא קלפתם, ותלת לשתי עראי, דשעורה (לפי מ"ש במזיגה) אליבא דר"י (דסבר שעור שביעה כביצה) שלש ביצים (כדמטי לר"מ דס"ל באכילת כזית, שלשה זיתים לשתי, כמ"ש שם, מטעמא דהקרוש הוא אחד משלשה בלח). והיינו נמי דרב יוסף ריש פרק המוציא, ואביי נמי לטעמיה דקדחי ליה התם, והכא בסוכה, משום דא"כ אכילת קבע הוא דהויא, וס"ל כביצה הויא אכילת עראי, אודא לטעמיה בפרק שלשה שאכלו, דקם ליה בשטת ר"י דמתניתין בשביעה דכביצה הויא. ופשיטא דהכי הלכתא, אי משום כללא דר"מ ור"י הלכה כר"י, ורבי יוחנן נמי לא קמחליף הא דברכות, ומירושלמי ובבלי ליכא ראיא מניה כמ"ש בס"ד, ואפילו את"ל דס"ל לרבי יוחנן בכזית, לא שבקינן מאי דפשיטא להו לאביי ורב יוסף רבו, משום הא דרבי יוחנן. ותו דמאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי, ובר מכל דין האיכא נמי ר' צדוק דלא בריך אכזית, ומעשה רב. וקתני ליה סתמא, כל הני תנאי ואמוראי לא מדחו בגילא דחיטתא. א"כ מנין לחדש דבר מעתה, לא יהא אלא ספק, לא מצינו דוגמתה בכל התורה, להחמיר בשל דבריהם כדס"ל לתוספות גופיהו דהנך שעורי דרבנן ניהו. ואפילו לדין דמשמע לן דר"ס כדאורייתא דמו (והכי מוכח בודאי נמי מההיא דר"י, דלהוציא הרבים בכזית סגי, ול"צ לדחוקי ביה, אלא סמי ההיא דפרק מי שמתו כנוזר לעיל סימן ק"צ וקצ"ט) דחומרא דאתיא לידי קולא היא, משום חשש ברכה לבטלה. אך כבר מלתי אמורה פעמים שלש שלא לחלוק על רבותינו להורות להקל חלילה לי, אלא להחזיק דברי קדמוני קדמונים באתי, קמחא טחינא טחנית ולחוש להחמיר בלבד כל מגמתי במו"מ הלז אל אל שמתי דברתי⁵, אחר שהודעתי והכרזתי שאיני מהרהר אחר הסכמת כמה פוסקים מפורסמים שזכתה להתפשט בעולם, ע"פ מה שנקבע בש"ע להלכה, מי יבוא אחר המלך (כי אם המתאוו לשולחן מלכים) דמשולחן גבוה קזכה, הרוצה

5. עפ"י איוב (ה, ח) ואל אלקים שמתי דברתי.

לסמוך יבוא ויסמוך עליו בדין שעור לברכה, רק לברר סולת הוצרכתי כדי לצאת ידי כל הדעות הוזקקתי לידע על מה אדניה הטבעו ועל מה זה עשו ככה, כה"ג ודאי לאודועי צריכא.

הנלקט מזה המו"מ והנקלט ע"ג כברת העיון, המתברר בעז"ה ע"פ סוגיות הבבלי והירושלמי שנראה לנו לקבוע הלכה בהם מעקר הדין, שיהו ד"ת מחודדים בפנינו, אלה הם פרטיהם.

(א) שעור אכילה דברכה ראשונה (בין דאכילה בין דשתיה) שוה לאחרונה זהו מעקר מקור התלמוד, ודעבד כר"מ עבד, כר"י עבד, כמ"ש"ל במזיגה.

(ב) אבל הטועם ופולט אפילו הרבה, אין לברך אחריו כלל. (ג) אכן למדקדק במעשיו אנו אומרים, ירא שמים יצא את כולם. לכתחלה לא יאכל פחות מכשיעור הברור המחזור אליבא דכ"ע, לכן היכא דאפשר, לא יכניס עצמו בספק, וימנע מלאכול פת או שאר אוכלין פחות מכביצה, וכן משקין פחות מרביעית.

(ד) ואם אכל ושתה פחות מזה, נ"ל שלא יברך לאחריה. (ה) ובשעת הדחק כחולה וזקן או שהוא בדרך וצריך לטעום מאומה, ואין לו יותר, אם יש בו כדי כזית מאכל, יברך עליו בתחלה (דכדיעבד דמי) ולא בסוף.

(ו) והשותה פחות מרביעית, אינו מברך לא לפניו ולא לאחריה.

(ז) מיהא ביין צרוף אע"פ שדחינו דברי ט"ז מהלכה, ה"מ לשעור ברכה דלאחריו, דהשעור אחד הוא לכל המשקין, ולא פלוג, מ"מ לענין ברכה שלפניו נ"ל לסמוך עליו אף לכתחלה, כיון שאין דרך לשתות ממנו כדי רביעית בפעם אחת (והשותה בטלה דעתו, כי הוא מזיק לרובא דעלמא בשעור זה, בפרט אם חזק הוא) והנאתו מרובה ודאי, ואין לבטל שתייתו לגמרי, לפיכך כדאי לסמוך עליו לענין זה לברך לפניו גם על פחות מכשיעור, אך לא לאחריו, עד שישתה כשעור. והוא הדין גם במאכלים חריפים כזנגבילא רטיבא והדומה לו.

(ח) כל האוכלין מצטרפין לכשיעור וכן כל המשקין לשעורן.

(ט) האוכל ושותה אין מצטרפין. וטעמא מאי משום דלא שוו שעוריהו, משום הכי חזי לי דלקולא מצטרפי (כדאיתא דכוותה, לענין הוצאה דשבת (שם ע"ו א) ור"ל דאוכל מצטרף למשקין לשעור רביעית, ולא לחמור, דמשקין לא מצטרפי לשעור כביצה. ועדיין אפשר לומר בכאן הסברא הפוכה דמצטרפין לחמור ולא לקל, משום דברכה אחרונה דאורייתא. וצ"ע מ"ד פ"ד דמעילה.

(י) כל אכשורי אוכלא, אוכלא. וכן אני אומר גם למשקה אם אוכל דבר שהוא טפל לשתיה (כדלקמן סימן ר"ב) אפילו יש בו כשיעור, אינו מברך לאחריו אם אין בו כשעור רביעית, אבל עם המשקה מצטרף לברביעית.

כללי הדינים
ופרטיהם
היוצאים
ממור"ם הלז

עוד הפסקה
דשתיה

(יא) שער הפסקה ושהייה בין אכילה לאכילה בכדי אכילת פרס, ונ"ל לסמוך אראב"ד (ללקמן) סימן תרי"ב) להשוות המדה גם בשתייה שאם לא שהה בה יותר מזה, מצטרפות הגמיעות לשעור רביעית.

(יב) על פרי דשבעת המינין (בר מחטי ושערי) כשהוא חי ושלם אפילו קטן כמש"ל סימן ר"ב, רק שיהא ראוי קצת לאכילה, מברך לפנייה ולאחריה, אם בפה"א ושהכל⁶, או בפה"ע ועל העץ כו'.

(יג) אך על שאר פירות האילן והאדמה, אע"פ שמברך לפנייהם ברכתם הראויה להם, אבל לאחריהם לא יברך עד שיהא בהם כביצה. ומצטרפין כנ"ל. וכבר זכרנו שעור שהיה לצרוף ששוה בכל זה.

(יד) עודני בעיון הלז, נפל לי בו ספק חדש, מאחר שכבר הסכמנו (בסימן קצ"ט) לדעת המרדכי שאם אכל אדם וצמא לשתות אינו יכול להוציא אחרים עד שישתה, ולפמ"ש לעיל, להוציא אחרים קיל מלברך לעצמו, א"כ מי שאכל והוא רעב עדיין, פשיטא שלא יוכל להוציא אחרים, ואצ"ל לעצמו. ועד כאן ל"פ ר"מ ור"י בשעור אכילה לזמון, אלא היכא דסגי ליה כהכי, וכן לרבי יוחנן בלהוציא אחרים, אבל היכא דרעב ונפשו שוקקה לשבור רעבונו, דילמא כ"ע מודו, עכ"פ לענין ברכה שלאחריו בלי זמון. ק"ו משתיה, שעכ"פ טפלה היא לאכילה, ולא עדיפא מעיקר. ונראה דהיינו טעמיה דר"ה (פרק כיצד מברכין מב, א) דאכל תליסר ריפתי בני תלתא בקבא ולא בריך, אלא דר"נ א"ל עדי כפנא, אלא כל שאחרים קובעים עליו, מיהא אכילת קבע דאחרים בעי. איברא התם מיירי בלחמניות, להעלות ברכתם לברכת הפת. מ"מ יש לדון ק"ו, מדין מי שכבר אכל כדי שביעה ונתחייב בברכת המזון מן התורה, משנתעכל המזון במעיו וחזר להיות רעב, הרי הוא פטור מברכת המזון דאורייתא אע"פ שאכל כל צרכו, מי שלא אכל כדי שבעו מתחלה ונפשו רקה, עאכ"ו שלא יוכל עכ"פ לברך ברכת המזון בלי זמון. ואת"ל דהכי ודאי מסתברא (וכן עקר בלי ספק, מאחר שפירוש תוס' במשנה דעד כמה מזמנין אינו מוכרח כלל כמש"ל בס"ד) דכי לא שבע לא מברך לעצמו, דהויא לבטלה, ודובר שקרים לא יכון. אכתי מיבעיא לי ברעבתן, אי אזלינן בתר ידיה, או בתר רובא דעלמא ובטלה דעתו. וליכא למפשטה מהא דקיימא לן [ערוכין ל, ב] מערבין לרעבתן כבינוני, דשאני עירוב דרבנן דלהקל אמרו ולא להחמיר. ובזקן ובחולה מיהת לא קמבעיא מידי, דודאי סגי להו הכא נמי בכדי מזונם כיון דשבעו להו, מיקיים קרא כדכתיב ושבעת וברכת, אפילו הכי בפחות מכשיעור דמתני' מידי ספקא לא נפקא.

ועוד מבעיא, עוג מלך הבשן מה תהא עליו, ומדלא תנן לה גבי הכל לפי מה שהוא אדם פ"ז דכלים ליכא

6. נראה שצ"ל אם בפה"א ובורא נפשות. והיינו על פרי בוסר.

7. בסדור היעב"ץ אחרי ברכת המזון.

8. לא זכיתי להבין קרשיותו שהרי שיעור מ"ג ביצים וחומש ביצה נאמר על מדה מדברית, ואילו חמשת רבעים קמח הוא השיעור במדה

למשמע, דאי דייקנן כולי האי לא תנינן, דהא ודאי שייר נמי אחריני כההיא דפרק מי שהוציא והו (עירובין) מח, א). ותו דאיכא לשנויי נמי כי התם משום דאיכא ננס רעבתן, לא פסיקא ליה, אלא מיהת כיון דספק בשל תורה הוא, לחומרא מבעי לן למיזל בכל הני, דכי אכלי שעור שביעה דתנאי, מיחייבי לברוכי בכל הנך גווני, ולכתחלה ודאי צריך להזהר לאכול כל אדם כרי צורך שביעה שלו בדאפשר, לפחות כשאוכל בלי זמון. והמזמן ג"כ ראוי להביא עצמו לידי חיוב דאורייתא כל כמה דאפשר.

וכעין סמך לדבר יש, שרעבתן בטלה דעתו גם לענין ברכה, מהא דאיתא ריש פרק כיצד משתתפין (עירובין) פג, ב) מכאן אמרו האוכל במדה זו (עסת מדבר) ה"ז בריא ומכורך, יתר על כן רעבתן, דמאי קמ"ל בהא, אם לא לענין שעור שביעה גמורה לחיוב ברכה שלאחריה מן התורה, וידענו מזה שעור שביעה גמורה של תורה. ואין לתמוה שיהא קרוי רעבתן בשעור זה אחר שמצאנו ר"ה דאכל תליסר ריפתי כו' כנ"ל, ורבי יוחנן בפירות גינוסר דבר הפלגה וגוזמא, ומשתבע דלא טעם זיונא, הא כבר שני לה תלמודא גבי אביי פרק קמא דמגילה [ז, ב] דרווחא לבסימא שכית (מלבד מ"ש בקתדרא לכסא שן'). ולמדנו מעתה שלש עשרה מדות באכילה.

(א) שעור שביעה גמורה, כדי עסת מדבר, שהיא חמשת רבעי קב (שהם מ"ג וחומש ביצה. ויש לי בזה מקום עיון, מכדי שמעינן בכמה דוכתי, רובע הקב הוא שש ביצים. א"כ חמשת רבעים הם שלשים ביצים⁸. וצ"ל שמ"ג וחומש ביצה בקמח נעשים שלשים בפת אפוי, שמתמעט ע"י אפיה. ואף אם אנו רואים שמתרבה הלחם בכמותו ומשקלו אחר אפייתו ממה שהיה שוקל עורנו קמח, זהו מחמת המים שנותנים בעסה מתפת. והתנא משער בלחם יבש היה נקודים, שלא נשאר בו לחלוחית מים לגמרי. או בהכרח מתמעט כמותו ושעורו, אחר ששני קצותיו אכלה אש ותוכו נחר. כמו שהם היו נוהגים בעוגה וחררה, לא כפת שלנו שתופח באפיית תנור שלנו). האוכל כשעור זה, ה"ז בריא ומכורך, פחות מכן, מקולקל במעיו, יתר על כן, רעבתן.

(ב) שתי סעודות לעירוב, מכבר בפונדיון מר' סאין בסלע, או משתי ידות ככר, משלש לקב. (הקב הוא כ"ד ביצים ובפירות שיערו בו י"ח גרוגרות. זה לכאורה תמוה כמו כן, שהרי הביצה הרבה יותר מהגרוגרת כידוע, עיין פ"ז דכלים⁹. אלא שמדת הפירות פוחתת ע"י החלל רב שביניהם. וצ"ל שכמות מועט מפירות משביע יותר מכמות רב בלחם. אע"ג דפירי לא סעדי כו' [ברכות לה, ב].

(ג) חציה לבית המנוגע למר ארבעה ביצים.

(ד) ולמר שלש וכן לרב יוסף והיא אכילת פרס הנזכרת כמה פעמים במשנה.

של צפורי לאחר שהוסיפו פעמיים שתות על הביצים כדאמרו בעירובין (פג, ב), וא"כ החשבון מכון.

9. נ"ל כוונתו שבפרק ההוא מונה שיעורי חז"ל מלמעלה למטה, כביצה, כגרוגרת, כזית, כעדשה. הרי שהביצה גדולה מגרוגרת.

עוד איזה
ידושי דינים
בעניןי"ג מדות
בשעורי
אכילהדינא דשעור
לחולה לזקן
ולרעבתן

עמג"א ס"ק א'. וצ"ע ברוטב כו'. עיין בחולין שם, דרוטב קרוש ודאי מצטרף לאוכל. דין הצורף כבר נזכר לעיל בכלל דברינו.

ומ"ש [בס"ק ד] בגרעין אליבא דהר"י, כבר הארכנו למעלה בזה למדי, ואין לחדש נוסחא וגרסא שלא נמצאת, אבל נראה שהר"י עם היותו סובר שהירושלמי חולק בזה על גמרא דילן, מכל מקום רצה למצוא פשר דבר לדינא, ואין אחריותו עלינו, ובעז"ה הטלנו שלום בין התלמודים בלי שום דוחק, והדברים מעידים על עצמן דלאו באכילת גרעין תליא מילתא כלל.

ומ"ש בס"ק ג, משמע בחולין דקטנית אחת מקרי בריה, חוץ לכבודו משגה הוא, כי מה ענין בריה דטומאת אוכלין לכאן, אחר שאפילו חטה (דחשיבא טובא כדלעיל) לא חשיבא בריה לענין ברכה, כמו לענין איסור כמש"ל.

ומה שכתב עוד [בס"ק ו] דהטעימה תלויה בכוננת הלב, כבר נזכר לעיל דכוונה לאו מילתא היא בהנאה, ואין להאריך עוד בזה, שאני סומך על הנכון המסתכל בדברינו למעלה, ולא תהא עינו צרה בלחם הנתן לפנינו בעין יפה.

רק אחת נשארה עוד לשום לב אליה.

מה שכתב מג"א (סק"י) להשיב על הגה דש"ע, ואמר שאין כאן ספק ולא מצינו שום פוסק כו' (עיין לעיל כי נעלמו ממנו לפחות דברי שלשה גאונים קדמונים, מלבד מדרש רז"ל, כמש"ל בלחם). ומש"כ עוד ובירושלמי איתא בהדיא, לא אמרן אלא דבלע כו', הנה חשב שמצא בזה מציאה חדשה לדחות בשתי ידיים דברי הג"ה, לא בקנה המדה בתורה, כי החליט מזה שגם טועם דתלמודין בפולט הוא, והא ודאי ליתא, כמו שהראיתי לעיל (סימן קס"ז דף ע"ג ב) מכמה מקומות שטעימה אצלם אכילה גמורה, וא"כ את"ל דהירושלמי שם ר"ל טעם ופלט אי הכי פליגא אתלמודא דידן ואין לנו אלא דברי תלמודנו.

אך גם מן הירושלמי שם (עיין ברי"ף פרק קמא דתענית) אינו מוכרח, ל"א הך לישנא אלא מאוכל בתענית שהפסיד תעניתו, לא אמרן אלא דבלע אבל טעם לא, מחמת שאינו מוכרח לפרש לשון טעימה בכל דוכתא בפלט דווקא, אלא כי אתמר גבי בלע, אבל בעלמא גם אכילה במשמע בלי ספק. (דכוותה אשכחנ¹⁰ מצוה לגבי חובה ושות קרי לה. והרבה כיוצא בה). ועוד מניח וביה ליזיל בה נרגא, דהא פריש הרא"ה התם דבעי עכ"פ אכילה ככותבת, הא בהדיא דבציר מהכי לאו אכילה היא אפילו גם לענין תענית, ה"ה לענין ברכה, בפחות משעור אכילה לא צריכה. ואפשר לפרש נמי לישנא דירושלמי, אבל טעם אפחות משעור אכילה, דאל"ה לפלוג ולתני בדידה, בד"א דאכיל ככותבת, או כזית או כביצה, אלא ודאי פרושי קמפרש דכוונתו על אכילה ממש, אבל טעם דהיינו פחות מכשיעור לאו אכילה היא אלא טעימה בעלמא. מעתה הכל

(ה) חצי חציה, לפסול הגויה (האוכל אוכלין טמאין) היא כשתי ביצים למר (וכן תרי בעי דרב יוסף לסוכה).

(ו) וכתלת בלח.

(ז) או כביצה ומחצה למר (והיא שוה לשעור רביעית דלח) כנז"ל.

(ח) כביצה בינונית לטומאת אוכלין, ושביעה קטנה לר"י דמתניתין בזמון.

(ט) ככותבת הגסה ליתובי דעתא והיא מעט פחות מכביצה. ע"ל מזיגה [סי' קצ] וסימן תרי"ב.

(י) כגרוגרת (שלש גרוגרות ושלש שמיניות גרוגרת יש בכביצה, עיין פרק חלון [דף פ, ב תוד"ה אגב]. ואין לתמוה אם תמרה שהיא כותבת תהיה גדולה מגרוגרת שהיא תאנה. עם שגם אפילו הבינונית נראית גדולה הרבה מתמרה בינונית. כי הגרוגרת היא דבלת תאנים שנפרדה מקבוץ תאנים יבשים אחר שנדרסו בעגול ונצטמקו ונכבשו. והכותבת לחה היא. מה גם הגסה שלא ראינו מימינו, מי יודע כמותה וגדלה) לשתוף ולהוצאה דשבת.

(יא) כזית בינוני (שלהם), שהוא ודאי גדול יתר מזית הגס של אספמא, חדע שהרי שעורו כחצי ביצת תרנגולת, ונראה שלפחות הוא גדול כאגוז הגס (בל"א ועלשי ניס) לאכילת איסורין, ושביעה דר"מ.

(יב) כפול (הוא פחות מכחצי זית) שעור פרי הגפן לברכת בורא פרי העץ, וכן לתאנה ורמון זית ותמר, מברך על פריים החי, אפילו הם קטנים פחותים מכזית לפנייהם ולאחריהם. (יג) ושאר מינין בין פה"א ובין פה"ע, שעוריהו בכזית או ככביצה.

מעתה השולחן ערוך לפניך ערך לחם ברור ומסודר, אינני צריך לחזור על דברי הטור כ"י וש"ע, שכבר עברו לפנינו דבריהם כבני מרון איש לא נעדר, ההוד וההדר, לאל בקודש נאדר, ואשיב ידי כבוצר על סלסלות ההגהה.

[קפז]. ע"ג כב"י [ד"ה ומ"ש ומיהו]. בזה השיעור מברכת. צ"ל*.

שם בסופו. דברכה לא בטעימת החיך תליא. עמש"ל בס"ד סימן קס"ז וקצ"ו.

ע"ד. לתרץ באותו ענין דאכל פרידה דבריה ואינם חלוקין. כצ"ל.

[קפז:] שם [ד"ה וכן]. בבציר משיעורא מברכין כנ"ר. ולא נראה. צ"ל.

דף צט ע"א שם [ד"ה ומש"ר ועוד מסתפקים]. וצ"ל שסובר הרא"ש דשעור רביעית שוה לכביצה כו'. במ"כ לא עלה זה ע"ד הרא"ש מעולם, וכבר בארנוה יפה במזיגה בס"ד.

תשובות לדברי ט"ז [ס"ק א] בדין י"ש ע"ל במזיגה, והכרעה ישרה, ע"ל בלחם. וצ"ל בו כנ"ר א"צ שיעור.

10. בחולין (קה. א) מצוה לגבי רשות חובה קרי לה. ואפשר שכצ"ל בדברי רבינו.

מבואר היטב, להקרא אל הלחם הא לחמא עניא, ושתה כסא דידן חמרא חייא מי שיש לו חין אוכל יטעם, ובהא סליק תכא, בריך רחמא מלכא, מריה דהאי פתא, יהר"צ שיהא מה שאכלנו ושתינו במגלה זו לחיים ולברכה, אודה ה' בכל לבב, הנותן מזון לשובע נפש, ברוך הוא המוציא לחם מן הארש לבב אנוש יסעד, ישתבח שמו לעד.

במג"א [ס"ק ט] כתב וז"ל צ"ע באותן שנותנין עשב שקורין טובאק, לתוך השפופרת ומדליקין אותו ושואבין את העשן לתוך פיהם וחוזרין ופולטין אותו, אי דמי לטועם ופולט שא"צ ברכה, או דילמא דומה לריח שצריך לברך, ק"ו כאן שגם הגוף נהנה ממנו שהרבה שבעין ממנו כמו שאכל ושתה. עכ"ל. ותמיהני על שכלו הישר ז"ל, כי נטה אשורו מני הדרך בענין זה במ"כ, דמי אב"א כדלא שריף חבשילא, דמדמי שאיפת טובאק לאכילה, ופשיטא שאין כאן לא טעם ולא ריח, כלום יש הנאה לחין או למעים מתמרות עשן. והאמת שאינו אלא לרפואה להריק האדם ולגרש המותרות, לעזור בעיכול, ולדקדק הדם. והרי יש לנו לדון ק"ו מאוכלין ומשקין ממש, שאם הם לרפואה ואין החין נהנה מהן, שאין מברכין עליהן, ואף את"ל דשאני טובק שבני אדם נהנין ממנו הרבה, זה אינו כלום שהרי תחלתו וסופו מר, ואינו מקובל כלל למתחנכים בו, אלא ששב ההרגל טבע לרגילים בו. ועוד הרי לא על כל ההנאות אדם מברך, והא למה זה דומה לרחיצה וסיכה, שהן יותר מורגשות וכוללות למין האדם בכללו, שהן דבר השווה לגפש, ומועילות הרבה לכל גופו והנאתן מרובה, ולמדו לסיכה שהיא כשתיה ב"כ, ואעפ"כ לא תקנו להן ברכה. אבל היאך יעלה על הדעת לברך על שאיפת עשן, ואפילו יכלעוהו ויכניסוהו למעיו, באות נפשו שאפה רוח וימלא קדים בטנו¹¹, מה מקום לברך על זה.

ואמנם אם ימצא עשב טובק המריח ריח טוב, ודאי צריך לברך עליו ברכת הריח, דהיינו מוגמר, משא"כ סתם טובק זה שעשנו נשאף, ידוע שאין בו ריח יפה אדרבה ריחו קשה אף לשותיו, ואף מעטים הנהנים מריחו בטלה דעתם, לפי שאין זה אלא מחמת רגילותם והתמדתם בו. הא למה זה דומה לבורסקי שנהנה מריח עיבוד העורות, שהוא ריח רע אצל כל אדם. ואולם באבק הטובק הנשאף בנחיריים, רגילות הוא לערכו עם מיני בשמים המריחים, וצריך להשגיח בזה, שאז בלי ספק טעון ברכה. ולא גרע ריח טוב בהכי. ואע"פ שראיתי שוב בהלכות קטנות ח"א סק"א, דמספיקא בעי למפשט לה לקולא. נ"ל דבריו תמוהים, דמשום ביטול ברוב קאתי עלה, וזה דבר בטל לענ"ד. וקל להבין שכל זמן שהריח נרגש בחושים לא שייך ביה בטול. דומיא מאי דלענא עביד לא בטיל, ה"ה מאי דלירחא עביד. זה פשוט לכן קצרתי בו מתחלה וסמכתי על המבין.

11. יש במליצה זו צירוף משני פסוקים ירמיה (כ, כד) ואיוב (טו, כ).
12. לענין עישון ביר"ט בס"י תקי"א. לענין תענית בס"י תקנ"ד (ועמ"ש

ודעדיפא הו"ל למימר, דמשו"ה לא צריך לברך על הריח, משום שאין כוונתו להריח, רק לשאוף האבק להתין הליחות, ודמי לאתרוג כשנוטלו לאכלו בלבד, שאינו מברך על ריחו כדלקמן סימן רי"ו. איברא לדידי חזי דלהא נמי לא דמיא, דהתם שאני דעוסק בהנאה אחרת שאין לה שייכות עם הריח, משא"כ כאן שעסוק בהנאת הריח ומכניסו לחוטמו, שהוא כלי מיוחד לחוש זה, דלא אפשר דלא נהנה. ודוק. אבל כשאין בו שום דבר המריח, אף הוא פטור מברכה, ואין מקום לספק.

גם פשוט בעיני היתר הדלקת העשב הנ"ל כנר של חלב, אע"פ שראיתי קצת מדקדקים בכך, אין לזה שורש, אחר שאין כאן הנאת אכילה כל עיקר כנו'. וחלב לאו מאיסורי הנאה הוא, אפילו בעינו יעשה לכל מלאכה, כל שכן בעשנו ושלחבתו, שאפילו אם יכניסוהו לבדו לפיו, איני יודע שום איסור בדבר, ואצ"ל באופן הדלקת העשב שאינו נרגש כלל.

תו נקטינן לקולא בהאי עשב טובק להסתפק ממנו ב"ט, דלא כיש מתחסדים, כמ"ש שם במקומו בס"ד. וכן מותר ג"כ לשתותו בתעניות בלי ספק, ולא כמקצת שטעו בזה, לבר מט"ב דנהגין ביה איסורא. עור אחת בו להקל בפסח, א"צ לדקדק בו אחר הבלתי מחומץ, כמ"ש דברים הללו כ"א במקומו בס"ד¹².

סימן ריא

[קפח]. דף צט ע"א בב"י [ד"ה היו]. אלא יברך על איזה שירצה תחלה החביב לו ואחר כך יברך על השני, וכן פירש ה"ר יונה. תמיהא לי הא ניחא לפירש"י דאייתי בב"י לעיל ריש סימן ר"ו. מיהו לה"ר יונה התם דכשנתכין לפטור את הזית בברכת הצנון, מפטר, מי ניחא, הרי אי אפשר לו שיקדים איזה שירצה, דמידרי הוא טעמא אלא משום דעכ"פ צריך לברך על שניהם, והא בכה"ג אינו רשאי לברך על שניהם כיון שהזית נפטר בברכת הצנון דהא קיימא לן אסור לגרום ברכה שאינה צריכה, ועל כרחו צריך הוא להקדים הצנון ולכוון לפטור בו את פרי העץ, ולא משכחת לה לברך על זה ועל זה אם מקדים הצנון מרצון פשוט, או אפילו מחמת שחביב עליו (ואפשר גם אם אינו חביב לו אמרינן ליה הך קדים מה"ט, אי איתא לדהר"י, א"כ ודאי לאו ברצונו של האוכל תליא, אלא צריך לבטל רצונו מפני רצון קונו), הא ע"כ ליתא לההיא דהר"י, אלא אפילו מתכוין לפטור פה"ע בברכת פה"א, אינו יוצא, כפרש"י, אלא דווקא כי טעה וברך על פה"ע פה"א, ולא רצה לאכול פה"א. וטעמא משום דכה"ג כבר חלה הברכה על פה"ע, משא"כ ברוצה לאכול שניהם וקדם וברך פה"א על פה"ע לא יצא, אלא אז צריך הוא לאכול פה"א שעליו

בס"י תקס"ז לענין לעיסת עצי קנמון בתענית). ולענין פסח בסוף ס"י תמ"ב. ועיין מחזיק ברכה (מס"ק ד') שהאריך בכל זה וכשע"ס ס"ק ט'.

טובק א"צ
ברכה. דלא
כמ"א

רק אותו
הנשאף
בנחיריים צריך
להשגיח אם
ערכו בו טעם
ריח. צ"ל
ברכת הריח